

ПРАВОВА АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС В АСПЕКТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЄС – УКРАЇНА

УДК 347.1/7(477):341.174(4).001.8

Є. Харитонов,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

КАТЕГОРІЇ «ПРИВАТНЕ ПРАВО», «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО» ТА «ЦИВІЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО» В КОНТЕКСТІ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Оскільки під час розгляду проблем адаптації України до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу (далі – ЄС) може йти (і йдеться) про адаптацію як «права», так і «законодавства» (і не лише їх), необхідно з'ясувати, що саме є об'єктом «адаптування». Це зумовлює доцільність розгляду в такому контексті базових категорій «приватне право», «цивільне право» та «цивільне законодавство».

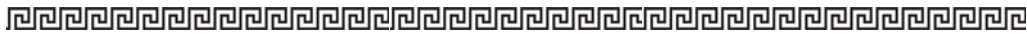
З огляду на тенденцію до ототожнення понять «приватне право» та «цивільне право», а отже, вживання їх як синонімів [1, с. 14–15; 2; 3, с. 15–19], спочатку маємо з'ясувати співвідношення між ними.

Не торкаючись при цьому проблем визначення приватного права як концепту, розглянемо його як категорію вітчизняної цивілістики, де характерними рисами приватного права зазвичай називаються такі: 1) регулює відносини між приватними особами, тобто між особами, жодна з яких не є фігурантом держави; 2) має визначальним принципом визнання пріоритету інтересів приватної особи (суверенітету індивіда); 3) забезпечує приватний інтерес (акцентує увагу на економічній свобо-

ді, вільному самовираженні й рівності товаровиробників, захисті власників від сваволі держави); 4) ґрунтуючись на засадах юридичної рівності учасників цивільних відносин, забезпечує ініціативність сторін під час встановлення цивільних відносин та вільне волевиявлення суб'єктів під час реалізації їхніх прав; 5) припускає широке використання договірної форми регулювання; 6) містить норми, які «звернені» до суб'єктивного права та забезпечують захист останнього; 7) характеризується переважанням диспозитивних норм, що спрямовані на максимальне врахування вільного розсуду сторін під час вибору правил поведінки, прямо не заборонених законодавством; 8) визнає судовий позов як основний порядок захисту інтересів суб'єктів цивільних відносин у суді.

Під таким кутом зору та з огляду на названі риси філософії приватного права [4] його можна визначити як сукупність ідей, засад, юридичної доктрини, правил і норм, що стосуються визначення статусу й захисту інтересів окремих осіб, які не є фігурантами держави, не перебувають у відносинах влади (підпорядкування стосовно одне

одного), рівноправно та вільно, на підґрунті диспозитивного методу правового регулювання встановлюють для себе права й обов'язки у відносинах, що виникають із їх ініціативи [5, с. 23–24].

Джерела приватного права, що визначають його сутність і зміст, є такими: 1) природне право як основа визначення статусу приватної особи; 2) ті частини національних правових систем, які визначають юридичний статус приватної особи, засади захисту прав та інтересів останньої [6]; 3) колізійні норми, що передбачають компроміси під час визначення статусу приватної особи в різних національних правових традиціях тощо; 4) міжнародно-правові угоди, що стосуються зазначених питань.

Своєрідним еталоном для європейських систем приватного права в галузі визначення статусу приватної особи є римське приватне право. Звісно, не йдеться про те, що його норми можуть застосовуватись безпосередньо в реальному юридичному побуті, однак не можна не враховувати вплив римського права на правові системи сучасності. Завдяки такому феномену, як рецепція права, саме римському приватному праву як правовій системі, що втілила в собі вищі досягнення філософської, гуманітарної та юридичної думки античності, судилося стати основою сучасного приватного права, ставши прототипом і каталізатором взаємодії європейських правових систем, зокрема, їх адаптації.

Оскільки приватне право, як і право публічне (що доповнює й певною мірою «врівноважує» приватне право як регулятор суспільних відносин), є наднаціональною системою права, некоректно вести мову про «приватне право України», «приватне право Франції», «приватне право Німеччини», а тим більше про, наприклад, «російське приватне право» [7, с. 10, 12, 45] тощо. Натомість має йтись про «традицію приватного права в Україні», «традицію приватного права у Франції», «традицію приватного права в Німеччині»

та, відповідно, про галузі національного права: «цивільне право України», «цивільне право Франції», «цивільне право Німеччини» тощо. Тому логічним видається, наприклад, визначення мети «поглиблення приватноправових засад цивільно-правового регулювання» [8, с. 7–11] тощо.

Цивільне право, розглядуване під таким кутом зору, є проявом приватного права на рівні національних правових систем, виступаючи тут як галузь національного права (цивільне право в об'єктивному сенсі, позитивне цивільне право).

Водночас варто мати на увазі, що під час визначення поняття цивільного права виникає необхідність урахування такої обставини, як структурний поділ права на об'єктивне (сукупність чинних у державі юридичних норм, правил і принципів) та суб'єктивне (визнається за певним суб'єктом), зумовлений соціальними й спеціально-юридичними закономірностями. При цьому розрізняють суб'єктивне право в широкому та вузькому значенні. Суб'єктивне право в широкому значенні – це все те, що постає з правових норм (об'єктивного права) для його носія та характеризує його як суб'єкта права. Визнання особи й організації суб'єктом права виявляється в тому, що вони через норми об'єктивного права набувають якостей учасника відповідних правовідносин. Суб'єктивне право у вузькому сенсі розуміється як право (можливість певної поведінки) особи, передбачене правовою нормою [9, с. 93–94, 169].

Проте багато хто з правознавців веде мову про суб'єктивне право як єдине поняття, визначаючи його як зумовлену об'єктивним правом міру можливої поведінки уповноваженого суб'єкта. При цьому зміст суб'єктивного права характеризується як такий, що охоплює три правоможності: 1) праводію – право уповноваженого суб'єкта на певні дії; 2) правовимогу – право уповноваженого суб'єкта вимагати певної поведінки від інших осіб; 3) правопретендування – право уповноваже-

ного суб'єкта звернутись до державних органів за захистом своїх порушених прав [10, с. 287–288].

У зв'язку із цим варто зазначити, що об'єктивне й суб'єктивне право тісно пов'язані, проте не тотожні категорії, які до того ж перебувають у різних площинах. Об'єктивне цивільне право лежить в одній площині з правом приватним, цивільним законодавством та іншими правовими категоріями, які стосуються абстрактного суб'єкта відносин, передбачаючи існування для останнього потенційних прав та обов'язків. Натомість суб'єктивне цивільне право належить конкретному суб'єкту – учаснику цивільних відносин, які лежать у сфері правового регулювання. Перебуваючи в діалектичній єдності, вони водночас не можуть бути однакови за сутністю, призначенням, змістом тощо.

У такому контексті виправданим є розуміння цивільного права України як сукупності концепцій, ідей і правових норм, що визначають правовий статус приватної особи, підстави придбання й порядок реалізації такою особою цивільних прав та обов'язків, а також засади захисту її прав та інтересів.

При цьому варто зауважити, що поділ права на приватне й публічне є науковою абстракцією, яка дає змогу в найбільш загальних рисах характеризувати два головні напрями правового регулювання суспільних відносин. Саме тому аналіз категорії приватного права, як правило, супроводжується характеристикою також права публічного, яке визначають як сукупність правових інституцій, правил і норм, що є основою функціонування певним чином структурованої владно-організаційної системи, за допомогою якої шляхом використання імперативного методу досягається мета забезпечення публічного правопорядку та в підсумку – реалізації й захисту прав людини [11, с. 19–122].

Приватне право разом із правом публічним у сукупності утворює єдину загальну (наднаціональну) систему об'єктивного права, що є складовою

частиною цивілізації (культури). Виправданим здається вважати, що поділ права на публічне та приватне є не просто класифікаційним розмежуванням. Це якісно різні (хоча, як зазначалося, певною мірою штучно абстраговані) сфери правового регулювання. З перших стадій розвитку цивілізації право розвивається в складі двох відносно самостійних сфер – публічного та приватного права. При цьому якість права в цілому визначається розвитком кожної з них. Недооцінка суспільством якоїсь із цих сфер призводить до деформації відповідної правової системи, її однобічності.

На основі такого розуміння сутності приватного й публічного права можна встановити їх значення для регулювання тих чи інших відносин, характер співвідношення публічних або приватних елементів у їхньому регулюванні. Візьмемо як приклад відносини, що складаються в галузі підприємницької діяльності, галузева приналежність яких у вітчизняному правознавстві тривалий час викликає гострі дискусії. Наприклад, під час визначення характеру відносин підприємців із державою, встановлення державних гарантій здійснення такої діяльності, оподаткування підприємців, визначення наслідків несумлінної конкуренції тощо застосовуються публічно-правові засади. При цьому враховується насамперед сукупний колективний інтерес, застосовується імперативний метод правового регулювання, діють принципи публічного права. З іншого боку, для регулювання відносин, що виникають із договорів між приватними особами, навіть у процесі здійснення ними господарської, підприємницької діяльності, повною мірою придатні норми, які ґрунтуються на приватноправових засадах.

Що стосується реальних суспільних відносин, то вони впорядковуються (регулюються) на засадах приватного або публічного права залежно від їхнього конкретного змісту.

На рівні національного права це знаходить відображення в розрізненні галузей національного права, які ви-

ступають як прояв засад приватного чи публічного права під час регулювання відповідних груп відносин. Проте хибним було б ототожнювати приватне право із цивільним, а публічне – з адміністративним. Натомість ідеться про те, що здебільшого в цивільному праві (проте не тільки) проявляються засади, правила та норми приватного права, а в праві адміністративному проявляються засади й норми публічного права.

Оскільки в цивільному праві проявляються засади як приватного, так і публічного регулювання, виникає питання про розмежування його та інших галузей національного права, що регулюють схожі відносини.

У пошуках критеріїв такого розмежування, а також виокремлення цивільного права як галузі національного права науковці традиційно звертаються насамперед до характеристики його предмету [12, с. 144–150].

Як постає зі змісту ст. 1 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), предметом регулювання ЦКУ є особисті немайнові та майнові відносини. Для перших характерне те, що вони не мають безпосереднього економічного змісту. Їх предметом є ім'я, честь, гідність, ділова репутація, особисте життя, авторство на твори літератури, науки й мистецтва, свобода пересування та інші блага, не від'ємні від особистості. Деякі з особистих немайнових прав можуть належати також юридичним особам: право на честь, гідність, ділову репутацію, фірмове найменування, виробничу марку, товарний знак тощо. Майнові відносини наповнені безпосереднім економічним змістом, складаються щодо матеріальних благ.

Проте віднесення тих чи інших суспільних відносин до кола немайнових і майнових цивільних відносин не може слугувати критерієм розмежування цивільного права та інших галузей оскільки однотипні майнові відносини можуть регулюватись різними галузями права (ст. ст. 1 та 9 ЦКУ). Крім того, вадою формулювання ст. 1 ЦКУ є неврахування існування так званих організа-

ційних цивільних відносин, які можуть мати ознаки немайнових чи майнових відносин, не будучи такими за своєю суттю. Водночас організаційні відносини, які складаються між юридично рівними особами стосовно майнових чи немайнових благ, за своєю суттю зазвичай є відносинами цивільними.

Отже, згадувана можливість регулювання тих же відносин нормами різних галузей права ще більше загострює проблему встановлення критеріїв останньої, оскільки використання правових засобів, не властивих певній сфері права, призводить до неефективності правового регулювання [13, с. 145].

У зв'язку із цим у більшості цивілістів практично не викликає сумнівів недостатність предмета цивільно-правового регулювання як критерію виокремлення галузі цивільного права, а тому називається й аналізується ще один критерій розмежування галузей права – метод правового регулювання [14, с. 143–151], у якому знаходять відображення засади (принципи), притаманні цій галузі [15, с. 134].

Отже, розглянемо далі згаданий критерій з огляду на те, що метод цивільно-правового регулювання – це сукупність специфічних засобів впливу на учасників цивільних відносин, які характеризуються насамперед юридичною рівністю сторін, а також наданням останнім можливості врегулювання цих відносин на засадах їх вільного розсуду за винятками, встановленими цивільним законодавством.

Методу цивільно-правового регулювання в більшості випадків властива відсутність категоричних приписів учасникам цивільних відносин діяти певним чином, унаслідок чого він отримав назву диспозитивного як такий, що відображає засади диспозитивності в правовому регулюванні [16, с. 41], на відміну від методу імперативного, властивого праву публічному. Водночас іноді цивільно-правовий метод містить також елементи імперативного припису (наприклад, щодо цивільних охоронних відносин – відшкодування

шкоди тощо). Характерними рисами диспозитивного уповноважувального (правонаділяючого) елемента методу цивільно-правового регулювання є такі: а) юридична рівність сторін; б) ініціатива сторін під час встановлення правовідносин; в) можливість вибору учасниками цивільних відносин варіанта поведінки, що не суперечить засадам цивільного законодавства та моральності суспільства. Характерними рисами імперативного елемента цивільно-правового методу є такі: а) юридична рівність сторін; б) виникнення правовідносин незалежно від бажання учасників цивільних відносин унаслідок безпосереднього припису закону; в) можливість вибору учасниками цивільних відносин варіанта поведінки лише в межах, точно визначених актами цивільного законодавства. Таким чином, метод цивільно-правового регулювання охоплює як уповноважувальні диспозитивні (у регулятивних цивільних відносинах), так і імперативні (в охоронних і значною мірою організаційних цивільних відносинах) засоби впливу на учасників цивільних відносин, маючи при цьому підґрунтям засади юридичної рівності сторін, справедливості, добросовісності та розумності [17, с. 121–123].

Однак визнання складної структури методу цивільно-правового регулювання дає підстави для висновку, що метод правового регулювання також не можна визнати критерієм розмежування цивільного права та інших галузей вітчизняного права, оскільки в адміністративно-правовому методі можна виявити риси диспозитивності (як у цивільно-правовому методі – риси імперативності), наприклад, у положеннях про укладення адміністративного договору тощо [18, с. 101].

Отже, постає необхідність пошуку додаткових критеріїв виокремлення цивільного права як галузі національного права.

На нашу думку, такими критеріями мають слугувати функції цивільного права, тобто головні напрями впливу норм права на цивільні відносини з метою

впорядкування останніх. Вони визначаються не лише специфікою предмета та методу цивільного права, а й завданнями (цілями), які стоять перед ним.

Під час характеристики функцій цивільного права доцільно розрізняти ті з них, які є спільними для права взагалі (загальноправові на рівні цивільного права), та ті, що є специфічними саме для цієї галузі (специфічні цивілістичні функції).

Загальноправовими функціями, що проявляються на цивілістичному рівні, є такі: 1) інформаційно-орієнтаційна функція, що виконує завдання ознайомлення суб'єктів цивільних відносин із концепцією прав людини (приватної особи), засадами визначення становища приватної особи, загальними тенденціями правового регулювання в цій галузі тощо; 2) виховна (попереджувально-виховна, превентивна) функція, яка полягає у вихованні поваги до права взагалі, цивільних прав інших осіб, правопорядку тощо; 3) регулятивна функція, що полягає в позитивному регулюванні цивільних відносин, наданні прав та обов'язків учасникам цих відносин, встановленні правил поведінки суб'єктів цивільного права; 4) захисна функція, яка виконує завдання захисту цивільних прав та інтересів від порушень. Вказані функції властиві будь-якій галузі права, проте набувають специфічних властивостей за рахунок предмета (сфери цивільних відносин), методу правового регулювання та засад, на яких здійснюється досягнення мети.

Водночас цивільне право (законодавство) виконує специфічні функції, до яких належать такі:

1) уповноважувальна функція – полягає в тому, що створюється нормативна база (передумови) для саморегулювання у сфері приватного права. Це специфічна цивілістична функція, оскільки лише в цій галузі учасники відносин можуть самі визначати для себе правила поведінки, створювати фактично нормативні акти локальної дії тощо. Її концептуальною основою є

відома ще римському приватному праву сентенція «Дозволено все, що не заборонено законом»;

2) компенсаційна функція – полягає в забезпеченні можливості відновлення порушеного цивільного права та інтересу на еквівалентній основі. Ця функція також властива лише цивільному праву, оскільки в інших галузях така мета, як правило, не ставиться.

З огляду на викладене цивільне право України можна визначити як сукупність концепцій, ідей і правових норм, що встановлюють на засадах диспозитивності, юридичної рівності та ініціативи сторін підстави придбання, порядок реалізації й захисту цивільних прав та обов'язків фізичними і юридичними особами, а також соціальними утвореннями, що виступають як суб'єкти цивільних відносин, з метою задоволення матеріальних і духовних потреб приватних осіб та захисту їхніх інтересів.

Щодо поняття цивільного законодавства України насамперед варто зазначити, що ЦКУ його визначення не містить. Що ж стосується вітчизняної цивілістичної літератури, то коли проблематика, пов'язана з різними аспектами характеристики категорії «цивільне право», була предметом спеціальних досліджень [2; 19], щодо цивільного законодавства мало місце вивчення лише окремих аспектів останнього [20; 21; 22], тоді як у цілому ця категорія, як і зв'язок і взаємодія останньої з категорією «цивільне право», залишилась фактично поза увагою вітчизняних дослідників. Водночас можна вказати на наявність досить виразної тенденції розглядати цивільне законодавство як сукупність нормативних актів, які мають різну юридичну силу [23, с. 886], тобто фактично ототожнювати поняття «цивільне законодавство» та «акти цивільного законодавства».

Про існування в практиці нормотворчості й правозастосування різних підходів до розуміння терміна «законодавство» зазначає Конституційний Суд України у своєму рішенні від 9 липня 1998 р. в справі за конститу-

ційним поданням Київської міської ради профспілок щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України. При цьому Конституційний Суд України роз'яснив, що термін «законодавство», який міститься в ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України, варто розуміти «широко», включаючи в нього не лише закони, а й інші відомі нині нормативні акти [24, с. 272–276].

Сам по собі зазначений підхід виглядає достатньо гнучким, оскільки під поняття «нормативний акт» із певною мірою умовності підпадає будь-який випадок встановлення обов'язкових для невизначеного кола учасників суспільних відносин правил поведінки, дотримання яких забезпечується можливістю застосування державного примусу. Водночас у зв'язку із зазначеним варто звернути увагу на ту обставину, що ототожнення понять «законодавство» та «акти законодавства» властиве насамперед сфері публічного права, тісно пов'язаній із законотворчістю (нормотворчістю) державних органів. Природно, що під таким кутом зору законодавство фактично розглядається як поняття, рівнозначне сукупності нормативних актів, прийнятих державними органами.

Однак глава перша ЦКУ, що має назву «Цивільне законодавство України», поряд з актами цивільного законодавства як рівнозначні поняття згадує також договори (ст. 6 ЦКУ) і звичаї (ст. 7 ЦКУ). Це дає підстави для висновку, що коло форм цивільного законодавства не обмежується актами цивільного законодавства, а охоплює також інші види норм і загальнообов'язкових правил у цій галузі. Тобто цивільне законодавство охоплює всю сукупність норм, які регулюють цивільні відносини. Таке бачення методології правотворчості в аналізованій галузі виглядає цілком логічним, якщо взяти до уваги ту принципово важливу обставину, що форми права та його принципи зумовлюються середовищем (матеріальним та іншим), яке його оточує [25, с. 42–43].

На користь поширювального тлумачення поняття цивільного законодав-

ства свідчить також практично важливе рішення законодавця, відображене в ст. 3 ЦКУ, яка визначає загальними засадами цивільного законодавства такі положення: 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом; 3) свободу договору; 4) свободу підприємницької діяльності, яка не заборонена законом; 5) судовий захист цивільного права та інтересу; 6) справедливість, добросовісність і розумність.

Не зупиняючись при цьому на характеристичні засад цивільного законодавства та співвідношенні їх із поняттям «принципи цивільного права», що є темами самостійних досліджень багатьох учених [26; 27; 28, с. 203–208; 29, с. 7–13], зазначимо, що з погляду проблематики, яка нас цікавить, друге зі згаданих понять є основою функціонування цивільного (приватного) обігу взагалі, а отже, адресоване всім його учасникам, усьому суспільству, а перше – лише тим суб'єктам, які можуть бути «творцями» цивільного законодавства. Водночас «адресатами» в цьому разі є не лише органи державної влади, а й учасники цивільних відносин, уповноважені приймати рішення, обов'язкові для виконання невизначеним колом осіб (відповідні органи управління господарських товариств тощо).

Отже, як постає з положень глави 1 ЦКУ, у цьому акті термін «цивільне законодавство» слугує для позначення сукупності всіх формально закріплених норм і правил, що регулюють цивільні відносини, а не лише актів цивільного законодавства. Інша річ, що першими з них названі акти цивільного законодавства (ст. 4 ЦКУ). При цьому визначення поняття актів цивільного законодавства в згаданій нормі ЦКУ також відсутнє, натомість вона містить орієнтовний перелік таких актів.

Хоча категорії «приватне право», «цивільне право» та «цивільне законодавство» мають низку спільних рис,

між ними існують суттєві відмінності. По-перше, приватне право фактично є науковою абстракцією – термінопоняттям, яке слугує для позначення тієї частини феномена права, яка стосується визначення правового статусу приватної особи. Приватне право слугує методологічною основою визначення сутності й змісту цивільного права та цивільного законодавства, які створюються й функціонують на рівні національних правових систем. По-друге, якщо цивільне право являє собою сукупність концепцій, правових ідей, юридичних норм, якими визначається статус приватної особи, підстави виникнення в неї цивільних прав та обов'язків, їх реалізації й захисту, то цивільне законодавство України – це система правових форм, у яких виражаються норми, що регулюють цивільні відносини.

Існує думка, що цивільне право складає зміст цивільного законодавства, а останнє є формою вираження цивільного права. Однак таке визначення співвідношення між цивільним правом і цивільним законодавством є неточним, адже в такому разі ці поняття виглядають практично рівнозначними, хоч і перебувають у різних площинах. Проте поняття «цивільне законодавство» не охоплює повністю поняття «цивільне право», оскільки останнє включає в себе не лише правові норми, а й доктрину цивільного права, ідеї та інші досягнення цивілістичної думки, які набувають практичного значення під час застосування аналогії (особливо аналогії права), тлумачення судами норм цивільного законодавства тощо. Тому логічно стверджувати, що хоча цивільне право й складає зміст цивільного законодавства, проте останнє є сукупністю форм вираження лише нормативної частини цивільного права.

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що приватне право як правова категорія є своєрідною «ідеальною юридичною моделлю» буття Європи, методологічною основою для визначення правового статусу особи, регулю-

вання внутрішнього ринку ЄС тощо. Натомість національні системи цивільного права та національне цивільне законодавство є об'єктами адаптації. Їх трансформації в процесі адаптації мають відбуватися відповідно до засад приватного права (зокрема, Модельних правил європейського приватного права (DCFR)) та європейського законодавства, яким регулюються відносини внутрішнього ринку. При цьому адаптація цивільного права має здебільшого ідеологічне, концептуальне значення, тоді як адаптація цивільного законодавства переслідує практичну мету уніфікації умов торговельного (цивільного) обігу.

Ключові слова: приватне право, цивільне право, цивільне законодавство, адаптація, внутрішній ринок, Європейський Союз.

У статті здійснюється характеристика базових категорій «приватне право», «цивільне право», «цивільне законодавство» як об'єктів «адаптування» під час розгляду проблем адаптації України до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу. Зазначено, що саме цивільне право та національне цивільне законодавство є об'єктами адаптації, що мають трансформуватись відповідно до засад європейського законодавства, якими саме регулюються відносини внутрішнього ринку Європейського Союзу.

В статті здійснюється характеристика базових категорій «частное право», «гражданское право», «гражданское законодательство» как объектов «адаптации» при рассмотрении проблем адаптации Украины к условиям внутреннего рынка Европейского Союза. Указано, что именно гражданское право и национальное гражданское законодательство являются объектами адаптации, которые должны трансформироваться в соответствии с принципами европейского законодательства, которыми и регулируются

отношения внутреннего рынка Европейского Союза.

The article carried the characteristic basic categories of “private law”, “civil law”, “civil law” as objects of “adaptation” of Ukraine when considering the problems of adaptation to the internal European Union market conditions. It is indicated that it is civil law and civil law are objects of adaptation, to be transformed in accordance with the principles of European legislation, and which govern the relations of the European Union internal market.

Література

1. Кодифікація приватного (цивільного) права України / за ред. А. Довгерт. – К. : Український центр правничих студій, 2000. – 336 с.
2. Сивий Р. Приватне (цивільне) право в системі права України : [монографія] / Р. Сивий. – К. : КВІЦ, 2006 – 214 с.
3. Довгерт А. Методологічне значення ідеї наднаціонального цивільного права / А. Довгерт // Право України. – 2009. – № 8. – С. 15–19.
4. Мадіссон В. Основи філософії приватного права : [навч. посібник] / В. Мадіссон. – К. : Школа, 2004. – 144 с.
5. Харитонов Є. Вступ до цивільного права України : [навч. посібник] / Є. Харитонов. – К. : Істина, 2006. – 288 с.
6. Рабінович С. Юснатуралізм у приватному праві (західноєвропейська традиція) / С. Рабінович. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. – 136 с.
7. Основные проблемы частного права : сборник статей к юбилею доктора юридических наук, профессора Александра Львовича Маковского / отв. ред. : В. Витрянский, Е. Суханов. – М. : Статут, 2010. – 575 с.
8. Кузнєцова Н. Поглиблення приватноправових засад цивільно-правового регулювання і завдання подальшого вдосконалення цивільного законодавства України / Н. Кузнєцова // Актуальні проблеми приватного права : матер. наук-практ. конф., присвяченої 94-й річниці з дня народження докт. юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В.П. Маслова (м. Харків, 19 лютого 2016 р.) / відп. за вип. В. Борисова. – Х. : Право, 2016. – С. 7–11.

9. Колодій А. Принципи права України : [монографія] / А. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
10. Крестовская Н. Теория государства и права / Н. Крестовская, Л. Матвеева. – Х. : Одиссей, 2007. – 432 с.
11. Харитонов О. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії) : [монографія] / О. Харитонов. – О. : Юридична література, 2004. – 328 с.
12. Червоний Ю. Предмет гражданского права Украины / Ю. Червоний // Юридична освіта і правова держава (до 150-річчя юридичного інституту ОДУ) : збірник наукових праць. – О. : Астропринт, 1997. – С. 144–150.
13. Сібільов М. До питання про правові засоби сфери приватного права / М. Сібільов // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3(26). – С. 135–156.
14. Азімов Ч. Про предмет і метод цивільного права / Ч. Азімов // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1(16). – С. 143–151.
15. Сібільов М. Загальна характеристика сфери приватного права / М. Сібільов // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2(25). – С. 123–134.
16. Красавчиков О. Диспозитивность в гражданско-правовом регулировании / О. Красавчиков // Советское государство и право. – 1970. – № 1. – С. 41–49.
17. Харитонов Є. Метод цивільно-правового регулювання / Є. Харитонов // Правове життя сучасної України : тези допов. 9-ї звітної наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу / відп. ред. Ю. Оборотов. – О. : Фенікс, 2006. – С. 121–123.
18. Битяк Ю. Правова природа адміністративних договорів / Ю. Битяк, О. Константиї // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3(26). – С. 101–109.
19. Цивільне право України (традиції та новації) : [монографія] / за заг. ред. Є. Харитонова, Т. Ківалової, О. Харитонвої. – О. : Фенікс, 2010. – 700 с.
20. Еволюція цивільного законодавства України: проблеми теорії і практики : [кол. монографія] / за ред. Я. Шевченко. – К. : Юридична думка, 2007. – 340 с.
21. Шевченко Я. Розвиток цивільного і трудового законодавства в Україні / Я. Шевченко, О. Малякко, А. Салатко та ін. – Х. : Консум, 1999. – 272 с.
22. Карабань В. Тлумачення актів цивільного законодавства України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В. Карабань ; Одеська нац. юрид. академія. – О., 2007. – 199 с.
23. Труба В. Цивільне законодавство / В. Труба // Енциклопедія цивільного права України / відп. ред. Я. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2009. – С. 886.
24. Конституційний Суд України: рішення, висновки (1997–2001) : в 2 кн. / відп. ред. П. Євграфов. – К. : Юрінком Інтер, 2001–2001. – Т. 1. – 2001. – 512 с.
25. Марченко М. Источники права : [учеб. пособие] / М. Марченко. – М. : ТК «Велби» ; Проспект, 2005. – 760 с.
26. Потапова О. Принципы гражданского права : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / О. Потапова. – Ульяновск, 2002. – 20 с.
27. Кузнецова Н. Поняття та принципи цивільного права / Н. Кузнецова // Гуменюк В. Практика застосування окремих норм Цивільного кодексу України : [практ. посібник] / В. Гуменюк, А. Довгерт, О. Дзера та ін. – К. : ВД «Ін Юре», 2008. – С. 5–10.
28. Берebenя Н. О природе принципов гражданского права / Н. Берebenя // Россия: тенденции и перспективы развития : сборник научных статей РАГС, ИНИОН, СЗАГС / под общ. ред. В. Егорова, А. Горикова, В. Герасимова, М. Кашиной. – М. : Изд-во РАГС, 2006. – Вып. 5. – Ч. 1. – С. 203–208.
29. Харитонов Є. Принципи цивільного права: до постановки проблеми / Є. Харитонов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / за ред. С. Ківалова. – 2008. – Вип. 38. – С. 7–13.

